

ပြည်သူ့လွှတ်တော်ရုံး သုတေသနဌာန

ရက်စွဲ၊ ၂၀၂၀ ပြည့်နှစ်၊ ဇူလိုင်လ ၂၈ ရက်

ဂေဟစနစ်၊ သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်နှင့် ဆက်နွယ်နေသည့်ကူးစက်ရောဂါများ

အကျဉ်းချုပ်

သစ်တောများပြုန်းတီးခြင်း၊ လူဦးရေတိုးပွားလာခြင်း၊ တောရိုင်းတိရစ္ဆာန်များ သေဆုံးပျောက်ကွယ်ခြင်းနှင့် ဇီဝမျိုးကွဲများ ထိန်းသိမ်းစောင့်ရှောက်မှုကင်းမဲ့ခြင်းတို့ကြောင့် ဂေဟစနစ်များပျက်ယွင်း၍ လူသားများ စိုးရိမ်ကြောက်ရွံ့ရသည့် ကူးစက်ကပ်ရောဂါများ ဖြစ်ပွားနေပါသည်။ တရားမဝင်တောရိုင်းတိရစ္ဆာန်များ ရောင်းဝယ်ဖောက်ကားမှုနှင့် သစ်တောများ ဖျက်ဆီးခံရခြင်း၊ တိရစ္ဆာန်များကျင်လည် ကျက်စားရာနေရာများ ဖျက်ဆီးခံရခြင်းတို့သည် တောရိုင်းတိရစ္ဆာန်မှ လူများထံသို့ ရောဂါကူးစက်စေသည့် နောက်ခံအကြောင်းတရားများဖြစ်သည်ဟု ကုလသမဂ္ဂနှင့် ကမ္ဘာ့ကျန်းမာရေးအဖွဲ့တို့က မှတ်ချက်ပြုထားပါသည်။ ထို့ကြောင့် သစ်တောများထိန်းသိမ်းခြင်း၊ တောရိုင်းတိရစ္ဆာန် ရောင်းဝယ်ဖောက်ကားမှုကို တားဆီးခြင်းလုပ်ငန်းများ ဆောင်ရွက်၍ သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်ထိန်းသိမ်းရန် လိုအပ်နေပါသည်။

ဤစာတမ်းတို့တွင် ဂေဟစနစ်ဟန်ချက်ညီစေသည့် ဇီဝမျိုးစုံမျိုးကွဲများ၏ သဘောသဘာဝ၊ တိရစ္ဆာန်များကြောင့် အဓိကဖြစ်သော ကူးစက်ရောဂါများ၊ ကိုရိုနာဗိုင်းရပ်စ်ပိုး၏ မူလဇစ်မြစ်နှင့် သံသယဖြစ်ဖွယ် ကြားခံလက်ခံကောင်မှတစ်ဆင့် ကူးစက်ပုံ၊ ကမ္ဘာတွင် ကူးစက်ရောဂါကြီးများ ဖြစ်ပွားမှုနှင့်သေဆုံးမှုအခြေအနေ၊ ကိုရိုနာဗိုင်းရပ်စ်နှင့် ရာသီဥတု ပြောင်းလဲမှု ဆက်စပ်မှုရှိ/မရှိ၊ သဘာဝပတ်ဝန်းကျင် ထိန်းသိမ်းရေး လက်ရှိဆောင်ရွက်ချက်များနှင့် မြန်မာနိုင်ငံ၏ ဇီဝမျိုးစုံမျိုးကွဲများထိန်းသိမ်းခြင်းနှင့် စပ်လျဉ်းသည့် ဥပဒေများကို ပြုစုတင်ပြထားပါသည်။

စာတမ်းတိုအမှတ်စဉ် (၁၃၉)

မာတိကာ

စဉ်	အကြောင်းအရာ	စာမျက်နှာ
၁။	နိဒါန်း	၃
၂။	သုတေသနမေးခွန်းများ	၃
၃။	ရည်ရွယ်ချက်	၃
၄။	သုတေသနနည်းနာနိဿယများ	၄
၅။	ဇီဝမျိုးစုံမျိုးကွဲနှင့် ဂေဟစနစ်ပြောင်းလဲခြင်းသဘောတရား	၄
၆။	ကူးစက်ရောဂါများဖြစ်ပေါ်လာသည့်နောက်ခံအကြောင်းတရားများ	၅
၇။	WHO မှ ကိုရိုနာဗိုင်းရပ်စ်ကပ်ဆိုးကြီး ဖြစ်ပွားမှု Time Line များ	၆
၈။	ကိုရိုနာဗိုင်းရပ်စ်ဖြစ်ပွားလာပုံ	၆
၉။	ကမ္ဘာတစ်ဝန်းတွင် COVID-19 ရောဂါဖြစ်ပွားမှုအခြေအနေ	၇
၁၀။	ဝက်တုပ်ကွေးရောဂါဖြစ်ပွားမှု	၈
၁၁။	ကမ္ဘာ့ကူးစက်ရောဂါဖြစ်ပွားခဲ့မှုများ	၈
၁၂။	ရာသီဥတုပြောင်းလဲခြင်းနှင့် ကိုရိုနာဗိုင်းရပ်စ်	၁၀
၁၃။	သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်ထိန်းသိမ်းရန်ဆောင်ရွက်နေမှုများ	၁၂
၁၄။	ဇီဝမျိုးစုံမျိုးကွဲများထိန်းသိမ်းကာကွယ်ခြင်းနှင့်စပ်လျဉ်း၍ မြန်မာနိုင်ငံပါဝင်သောကွန်ဗင်းရှင်းများ	၁၃
၁၅။	မြန်မာနိုင်ငံ၌ ပြဋ္ဌာန်းထားသော ဇီဝမျိုးစုံမျိုးကွဲများထိန်းသိမ်းရေး ဆိုင်ရာဥပဒေများ	၁၅
၁၆။	နိဂုံး	၁၇

နိဒါန်း

၁။ ကမ္ဘာတွင် လူဦးရေတိုးပွားခြင်း၊ ဂေဟစနစ်ပြောင်းလဲခြင်း၊ ရာသီဥတုပြောင်းလဲခြင်း၊ မျိုးရိုးဗီဇဆင့်ပွားပြောင်းလဲခြင်းနှင့် နည်းပညာများ ဖွံ့ဖြိုးတိုးတက်လာခြင်းတို့ကြောင့် သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်ပြောင်းလဲမှုများ ဖြစ်ပေါ်လာပါသည်။ ၎င်းပြောင်းလဲမှုဖြစ်စဉ်များသည် တစ်ခုနှင့်တစ်ခု ဆက်နွှယ်လျက်ရှိပြီး Domino effect ကဲ့သို့ တစ်ခုပျက်ယွင်းပါက အခြားတစ်ခုလည်း ဆင့်ကဲပျက်ယွင်းပြီး သဘာဝတရားနှင့် လူသားများ၏ အသက်ရှင်ရပ်တည်မှုများ ပျက်ယွင်းသွားမည်ဖြစ်ပါသည်။ တောရိုင်းတိရစ္ဆာန်များမှ လူသားတို့ထံ ရောဂါကူးစက်စေသည့် အဓိကအကြောင်းအရင်းသည် သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်ပျက်စီးခြင်း၏ သက်ရောက်မှုဖြစ်ပါသည်။ ထို့ကြောင့် ယခုကြုံတွေ့နေရသော COVID-19 ကပ်ရောဂါအပါအဝင် ကမ္ဘာ့ကပ်ရောဂါများသည် လူသားတို့မှ စတင်သောအကြောင်းတရားများဖြစ်ပါသည်။

သုတေသနမေးခွန်းများ

- ၂။ (က) ကူးစက်ရောဂါအသစ်များ အဘယ်ကြောင့်တိုးပွားပျံ့နှံ့နေရပါသနည်း။
- (ခ) ကိုရိုနာဗိုင်းရပ်စ်ကူးစက်ခြင်းနှင့် ရာသီဥတုပြောင်းလဲမှုသည် ဆက်စပ်မှုရှိပါသလား။
- (ဂ) လေထုညစ်ညမ်းမှုတိုးပွားလာခြင်းသည်ကိုရိုနာဗိုင်းရပ်စ်ကို ပိုမိုဖြစ်ပွားစေနိုင်ပါသလား။
- (ဃ) ပူနွေးစွတ်စိုသော ရာသီဥတုသည် ကိုရိုနာဗိုင်းရပ်စ်ပြန့်ပွားမှုကို နှေးကွေးစေပါသလား။

ရည်ရွယ်ချက်

- ၃။ (က) သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်ပြောင်းလဲမှုနှင့် ကူးစက်ရောဂါများ ချိတ်ဆက်နေမှုကို သိရှိနိုင်ရန်။
- (ခ) ကူးစက်ရောဂါပြန့်ပွားမှုသည် ရာသီဥတု၏ အကျိုးဆက်တစ်ခုဖြစ်သည်ကို လေ့လာသိရှိနိုင်ရန်။
- (ဂ) အနာဂတ်တွင် ဖြစ်ပွားလာနိုင်မည့် ကူးစက်ရောဂါများကို သိရှိရန်နှင့် ဖြစ်ပွားပါက ဆိုးကျိုး သက်ရောက်မှုများ လျော့နည်းစေရေးအတွက် အထောက်အပံ့ဖြစ်စေရန်။

သုတေသနနည်းနာနိဿယများ

၄။ ဤစာတမ်းတို့တွင် အသုံးပြုထားသော သတင်းအချက်အလက်များကို သယံဇာတနှင့် သဘာဝ ပတ်ဝန်းကျင်ထိန်းသိမ်းရေးဝန်ကြီးဌာန၊ သစ်တောဦးစီးဌာန၊ သက်ဆိုင်ရာ အဖွဲ့အစည်း များ၊ နိုင်ငံတကာ website များ၊ သတင်းစာများ၊ ဂျာနယ်များမှ ထုတ်ပြန်ထားသော သတင်း အချက်အလက်များကို ကောက်နုတ်ထားပါသည်။

ဇီဝမျိုးစုံမျိုးကွဲနှင့် ဂေဟစနစ်ပြောင်းလဲခြင်းသဘောတရား

၅။ ဇီဝမျိုးစုံမျိုးကွဲဆိုသည်မှာ ကုန်းမြေ၊ ပင်လယ်နှင့် အခြားရေဂေဟစနစ်များ ပါဝင်နေ၍ ဂေဟဗေဒအရ ဆက်စပ်မှုဖြစ်သော အရင်းအမြစ်အားလုံး၏ သက်ရှိများအကြား ကွဲပြားမှုကိုဆို ပါသည်။ ကမ္ဘာပေါ်တွင် ဇီဝမျိုးစုံမျိုးကွဲပေါင်း (အပင်နှင့်တိရစ္ဆာန်မျိုးစိတ်ပေါင်း) ရှစ်သန်းခန့် ရှိပြီး သစ်တောများအတွင်းတွင် ရှင်သန်နေထိုင်လျက်ရှိပါသည်။¹ ဂေဟစနစ်ဟန်ချက်ညီအောင် ထိန်းသိမ်းရာတွင် မျိုးစိတ်များသည် အရေးကြီးသည့် အခန်းကဏ္ဍတွင် ပါဝင်ပါသည်။ ဇီဝမျိုးစုံ မျိုးကွဲများ လျော့နည်းလာ၍ ၎င်းတို့၏ နေရင်းဒေသများ ပျောက်ဆုံးခြင်းသည် ရောဂါပိုးများနှင့် ဗိုင်းရပ်စ်ပိုးများကို ပိုမိုပျံ့ပွားစေပြီး ကူးစက်ရောဂါများကို ဖြစ်ပွားစေနိုင်ပါသည်။² ဇီဝမျိုးစုံမျိုးကွဲ များနှင့် ဂေဟစနစ်များ ပျက်စီးဆုံးရှုံးခြင်းကြောင့် ကျန်းမာရေးနှင့် အစားအစာစနစ်များ ပျက်စီး ဆုံးရှုံးနိုင်ပြီး လူသားများအပေါ် ပြင်းထန်သော ဆိုးကျိုးများ သက်ရောက်လာပါသည်။³

၆။ စီးပွားရေးအလို့ငှာ သစ်တောများခုတ်ထွင်ခြင်း၊ မြေယာအသုံးပြုမှု ပြောင်းလဲလာခြင်း၊ စိုက်ပျိုးမြေများ ချဲ့ထွင်ခြင်း၊ သစ်တောများပြုန်းတီးပြီး ပြုန်းတီးမှုကို ပြန်လည်အစားမထိုးနိုင် ခြင်း၊ လူဦးရေတိုးပွားမှုမြန်ဆန်ခြင်း၊ မွေးမြူရေးလုပ်ငန်းကြီးများ ထွန်းကားလာခြင်း၊ သဘာဝ ပတ်ဝန်းကျင်နေရာများတွင် ခရီးသွားလုပ်ငန်းများ ချဲ့ထွင်ခြင်း၊ တရားဥပဒေမဲ့ တောရိုင်း တိရစ္ဆာန်များ သတ်ဖြတ်ရောင်းဝယ်ခြင်းနှင့် စွမ်းအင်လိုအပ်ချက်အတွက် သဘာဝအရင်းအမြစ် များကို စနစ်တကျမဟုတ်ဘဲ ထုတ်နှုတ်သုံးစွဲနေခြင်းတို့ကြောင့် တိရစ္ဆာန်များအတွက် ခိုလှုံရာ

¹ ကမ္ဘာမြေရေရေညီတည်တံ့စေဖို့ ဇီဝမျိုးစုံမျိုးကွဲများထိန်းသိမ်းစို့၊ သစ်တောမောင်၊ ၅-၆-၂၀၂၀ ရက်နေ့ထုတ်၊ ကြေးမုံသတင်းစာ၊ စာမျက်နှာ (၆) မှ ကောက် နုတ်ထားပါသည်။
² ဇီဝမျိုးစုံနှင့် သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်တို့ကို ထိန်းသိမ်းခြင်း၊ ၄-၆-၂၀၂၀ ရက်နေ့ထုတ် မြန်မာ့အလင်းသတင်းစာ၊ စာမျက်နှာ ၂ မှ ကောက်နုတ်ထားပါသည်။
³ ကမ္ဘာမြေရေရေညီတည်တံ့စေဖို့ ဇီဝမျိုးစုံမျိုးကွဲများ ထိန်းသိမ်းစို့၊ သစ်တောမောင်၊ ၅-၆-၂၀၂၀ ရက်နေ့ထုတ် ကြေးမုံသတင်းစာ၊ စာမျက်နှာ (၆) မှ ကောက် နုတ်ထားပါသည်။

နေရာများ ပျောက်ဆုံး၊ ပျက်စီး၊ ဆုံးရှုံးနေရပြီး လူနှင့် တိရစ္ဆာန်များအကြား ထိတွေ့မှုများ နီးကပ်မှုကို ဖြစ်စေပါသည်။ ထို့ကြောင့် ဂေဟစနစ်များ ပြောင်းလဲ၍ ကူးစက်ရောဂါ ဖြစ်ပွားစေ သည့် ဗိုင်းရပ်စ်များပေါ်ပေါက်လာပြီး ဆင့်ကဲပြောင်းလဲမှု၊ ဇီဝဗေဒသဘောအရ မျိုးပွားမှု ပြောင်းလဲခြင်းနှင့် ဗိုင်းရပ်စ်မှတိရစ္ဆာန်၊ တိရစ္ဆာန်မှတစ်ဆင့် လူသားများသို့ ကူးစက်ခြင်းတို့ ဖြစ်ပေါ်လာရပါသည်။⁴

ကူးစက်ရောဂါများ ဖြစ်ပေါ်လာသည့် နောက်ခံအကြောင်းတရားများ

၇။ လူသားတို့ကြုံတွေ့နေရသည့်ရောဂါများနှင့် ယခုဖြစ်ပွားလျက်ရှိသည့် ကူးစက်ရောဂါ အားလုံး၏ ၆၀ ရာခိုင်နှုန်းခန့်၏ မူလရင်းမြစ်သည် တိရစ္ဆာန်များကြောင့်ဖြစ်ပါသည်။ ဇီကာ၊ အေအိုင်ဒီအက်စ်၊ ဆားစ်နှင့် အီဘိုလာရောဂါများသည် ဆိုးရွားသည့် သဘာဝပတ်ဝန်းကျင် ပျက်စီးမှုအောက်ရှိ တောရိုင်းတိရစ္ဆာန်များမှ အစပြုဖြစ်ပွားလာခြင်းဖြစ်ကြောင်း ကုလသမဂ္ဂ ဇီဝမျိုးစုံမျိုးကွဲဆိုင်ရာ ညီလာခံမှအကြီးအကဲဖြစ်သူနှင့် ကမ္ဘာ့ကျန်းမာရေးအဖွဲ့တို့မှ မှတ်ချက်ပြု ထားပါသည်။⁵ လွန်ခဲ့သည့် ရာစုနှစ်သုံးခုအတွင်းတွင် ကူးစက်ရောဂါပိုး အသစ် ၃၀ ခန့် တွေ့ရှိရပြီး ၇၅ ရာခိုင်နှုန်းသည် တိရစ္ဆာန်များမှ ပေါက်ဖွားလာခြင်းဖြစ်ပါသည်။ ဥပမာအနေဖြင့် ဘရာဇီးနိုင်ငံ၊ အမေရိကန်ဒေသရှိ သစ်တောများ ပြုန်းတီးခြင်းကြောင့် ငှက်ဖျားရောဂါဖြစ်ပွားစေသည့် အနောဖလစ် ခြင်္သေ့များ ခိုလှုံရာပျောက်ဆုံးပြီး ငှက်ဖျားရောဂါကူးစက်ပျံ့နှံ့မှု ဖြစ်ပေါ်ခဲ့ပါသည်။⁶ ထို့ပြင် ၁၉၄၇ ခုနှစ် တွင် ယူဂန်ဒါနိုင်ငံရှိ ဇီကာသစ်တောမှ စတင်တွေ့ရှိခဲ့သော ဇီကာဗိုင်းရပ်စ်သည် အီးဒီးစ်မျိုးစိတ် (*Aedes species*) ခြင်္သေ့မှ တစ်ဆင့် ကူးစက်ပျံ့နှံ့ခြင်း ဖြစ်ပါသည်။⁷ ထို့ကြောင့် သဘာဝတရား များကို ပျက်စီးနေသည့် စိုက်ပျိုးမွေးမြူရေးလုပ်ငန်းများ၊ မသင့် လျော်သည့် စားသောက်နေထိုင်မှု ပုံစံများကြောင့် နောင်အနာဂတ်တွင် ရောဂါသစ်များပေါ်ပေါက်နိုင်မှုသည် ယခုထက် မြင့်မားနိုင် ပါသည်။ လူတို့စားသုံးရန် အသား၊ နို့၊ ဥ လိုအပ်ချက် မြင့်မားလာမှုကြောင့် တိရစ္ဆာန်မွေးမြူရေး ကဏ္ဍ တိုးတက်လာပြီး ထုတ်လုပ်မှု အပိုင်းတွင်လည်း မြင့်မားလျက်ရှိရာ မွေးမြူရေးခြံများတွင်

⁴ ဂေဟဗေဒနှင့် လူမှုစီးပွားအမြင်မှ လေ့လာခြင်း၊ ဒေါက်တာမြင့်ဇော်၊ စာမျက်နှာ (၂၀-၃၆) မှ ကောက်နုတ်ထားပါသည်။
⁵ ကပ်ရောဂါဆိုတာ သဘာဝပတ်ဝန်းကျင် ပျက်ဆီးခံရမှုရဲ့ အကျိုးဆက်လေလား၊ ခြုံစနီနွေး၊ ၁၉-၇-၂၀၂၀ ရက်နေ့ထုတ် မြတ်မဲ့အလင်းသတင်းစာ၊ စာမျက်နှာ (၁၄) မှ ကောက်နုတ်ထားပါသည်။
⁶ သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်၊ ရာသီဥတုပြောင်းလဲမှု၊ လူမှုစီးပွားစနစ်နှင့် ကူးစက်ကပ်ရောဂါ၊ ဒေါက်တာမြတ်မိုး ၄-၆-၂၀၂၀ ရက်နေ့ထုတ် သတင်းစာ၊ စာမျက်နှာ ၁၉ မှ ကောက်နုတ်ထားပါသည်။
⁷ How Zika Spreads၊ <https://www.cdc.gov/zika/pdfs/fs-zika-basics.pdf> မှ ကောက်နုတ်ထားပါသည်။ (ကြည့်ရှုသည့်ရက် ၁၇-၆-၂၀၂၀)

ကြက်၊ ဝက်၊ ဘဲ အစရှိသည့် တိရစ္ဆာန်များကို အရေအတွက်များပြားစွာ စုပေါင်းမွေးမြူသော ကြောင့် ၎င်းတို့ထံတွင် လက်ခံသော ပိုးမွှားများမှတစ်ဆင့် လူသားများထံသို့ ဆင့်ကဲပြောင်းလဲ ကာ ကူးစက်ရောဂါများ ဖြစ်ပွားစေသည်ကို တွေ့ရှိရပါသည်။^၈

WHO မှ ကိုရိုနာဗိုင်းရပ်စ်ကပ်ဆိုးကြီး ဖြစ်ပွားမှု Time Line များ

၈။ ၂၀၁၉ ခုနှစ်၊ ဒီဇင်ဘာလ ၁ ရက်နေ့တွင် တရုတ်နိုင်ငံ၊ ဝူဟန်မြို့၌ စတင်ဖြစ်ပွားပြီး ကမ္ဘာတစ်ဝန်းသို့ ကူးစက်ပျံ့နှံ့စေခဲ့သော COVID-19 ကပ်ရောဂါဆိုးကြီး ဖြစ်ပွားသည်မှာ ဒုတိယ နှစ်ဝက်သို့ ချဉ်းနင်းဝင်ရောက်လာပြီဖြစ်ပါသည်။ ကိုရိုနာဗိုင်းရပ်စ်ရောဂါဆိုးကြီးအဖြစ် WHO မှ သတ်မှတ်ဖော်ပြခဲ့သည့် Time line မှာ အောက်ပါအတိုင်းဖြစ်ပါသည်-

- (က) WHO သည် ကိုရိုနာဗိုင်းရပ်စ်ရောဂါကို လူတစ်ဦးမှ တစ်ဦးကူးစက်နိုင်ကြောင်း ၂၀၂၀ ပြည့်နှစ်၊ ဇန်နဝါရီလ ၉ ရက်နေ့တွင်ထုတ်ပြန်ခဲ့ခြင်း၊
- (ခ) အများပြည်သူများ အရေးပေါ်ကျန်းမာရေး အခြေအနေ၊ Public Health Emergency အဖြစ် ၂၀၂၀ ပြည့်နှစ်၊ ဇန်နဝါရီလ ၃၀ ရက်နေ့တွင် ထုတ်ပြန်ခဲ့ခြင်း၊
- (ဂ) Virus ပိုးအမည်ကို SARS-CoV-2 အဖြစ် ၂၀၂၀ ပြည့်နှစ်၊ ဖေဖော်ဝါရီလ ၁၁ ရက်နေ့ တွင် အမည်သတ်မှတ်ခြင်း၊^၉
- (ဃ) ၂၀၂၀ ပြည့်နှစ်၊ မတ်လ ၁၁ ရက်နေ့တွင် COVID-19 ရောဂါကို ကမ္ဘာ့ကပ်ရောဂါ Pandemic အဖြစ် သတ်မှတ်ကြေညာခြင်းတို့ဖြစ်ပါသည်။

ကိုရိုနာဗိုင်းရပ်စ်ဖြစ်ပွားလာပုံ

၉။ ကမ္ဘာတစ်ဝန်းတွင် ကိုရိုနာဗိုင်းရပ်စ် မျိုးစိတ်များစွာရှိပြီး အဆိုပါမျိုးစိတ်များအတွက် လက်ခံကောင် တိရစ္ဆာန်များလည်း များစွာရှိကြောင်းယုံကြည်ရပါသည်။ ကိုရိုနာဗိုင်းရပ်စ် မျိုးစိတ် တစ်မျိုးချင်းစီတွင် တိကျသည့် လက်ခံကောင် တိရစ္ဆာန်မျိုးစိတ်တစ်မျိုးမှ တစ်မျိုးသို့ ခုန်ကျော် ကူးစက်ခြင်းဖြစ်ပွားနိုင်ပါသည်။^{၁၀} ၎င်းဗိုင်းရပ်စ်၏ မူလဇစ်မြစ်သည် လင်းနို့မှ စတင်ခဲ့ပြီး လူသား

^၈ ဂေဟဗေဒနှင့် လူမှုစီးပွားအမြင်မှ လေ့လာခြင်း၊ ဒေါက်တာမြင့်ဇော်၊ စာမျက်နှာ (၃၁) မှ ကောက်နုတ်ထားပါသည်။
^၉ Naming the coronavirus disease (COVID-19) and the virus that causes it | [https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/technical-guidance/naming-the-coronavirus-disease-\(covid-2019\)-and-the-virus-that-causes-it](https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/technical-guidance/naming-the-coronavirus-disease-(covid-2019)-and-the-virus-that-causes-it) မှ ကောက်နုတ်ထားပါသည်။
^{၁၀} COVID-19၊ SARS၊ MARS နှင့် တိရစ္ဆာန်ဆေးပညာရှင်ထောင့်၊ ရဲထွဋ်အောင်(မွေးမြူရေးဆိုင်ရာဆေးတက္ကသိုလ်)၊ ၂၅-၆-၂၀၂၀ ရက်နေ့ထုတ် မြန်မာ့အလင်း သတင်းစာ၊ စာမျက်နှာ (၆) မှ ကောက်နုတ်ထားပါသည်။

များဆီသို့ တိုက်ရိုက်မရောက်မီ ကြားခံလက်ခံကောင်တိရစ္ဆာန်ဖြစ်သော သင်းခွေချပ်မှ တစ်ဆင့် လူသားများဆီသို့ ပျံ့နှံ့ကူးစက်ခြင်းဖြစ်မည်ဟု ခန့်မှန်းထားကြပါသည်။ ထို့ကြောင့် ကိုရိုနာဗိုင်းရပ်စ်ပိုးသစ်သည် တောရိုင်းတိရစ္ဆာန်များကို ထိန်းသိမ်းစောင့်ရှောက်မှု ကင်းမဲ့ခြင်းမှ တစ်ဆင့် ဖြစ်ပွားခဲ့သည်ဟုဆိုနိုင်ပါသည်။¹¹ ဆားစ်၊ အီဘိုလာနှင့် ယခုကိုရိုနာဗိုင်းရပ်စ်သည် အပူပိုင်းဒေသ သစ်တောများအတွင်း ခိုအောင်းလေ့ရှိသော သားရဲတိရစ္ဆာန်များမှ လူသားများဆီသို့ ကူးစက်လာခြင်းဖြစ်ပါသည်။¹² ကိုရိုနာဗိုင်းရပ်စ်များကြောင့် တောရိုင်းတိရစ္ဆာန်များ၊ အိမ်မွေးတိရစ္ဆာန်များ၊ အချို့သောရေနေသတ္တဝါများနှင့် ငှက်များတို့တွင် အသက်ရှူလမ်းကြောင်းရောဂါ၊ အူလမ်းကြောင်းဆိုင်ရာရောဂါနှင့် အသည်း၊ ကျောက်ကပ်၊ အာရုံကြောဆိုင်ရာရောဂါများလည်း ဖြစ်ပွားနိုင်ပါသည်။¹³

ကမ္ဘာတစ်ဝန်းတွင် COVID-19 ရောဂါဖြစ်ပွားမှုအခြေအနေ

၁၀။ ယနေ့ကမ္ဘာကြီးတွင် ကိုရိုနာဗိုင်းရပ်စ် ဖြစ်ပွားမှုကြောင့် နိုင်ငံပေါင်း ၂၁၃ နိုင်ငံမှ လူဦးရေ ၁၅ သန်းကျော်သို့ ရောဂါကူးစက် ပျံ့နှံ့လျက်ရှိရာ သေဆုံးသူဦးရေမှာ ၆ သိန်းကျော်ဖြစ်ပြီး ပြန်လည်ကောင်းမွန်သူဦးရေမှာ ၉ သန်းကျော် ရှိနေပြီဖြစ်ပါသည်။ ကမ္ဘာတွင် အမေရိကန်နိုင်ငံသည် ကိုရိုနာဗိုင်းရပ်စ် ကူးစက်မှုအများဆုံး ဖြစ်ပွားနေပြီး ပထမအကြိမ်ရောဂါ ကင်းစင်သွားသည့် နိုင်ငံများဖြစ်သော တရုတ်၊ ဂျာမနီနှင့် တောင်ကိုရီးယား နိုင်ငံများတွင် ကိုရိုနာဗိုင်းရပ်စ် ဒုတိယလှိုင်းအဖြစ် ပြန်လည်ဖြစ်ပွားနေပြီး မြန်မာ့အိမ်နီးချင်း (၂) နိုင်ငံဖြစ်သော အိန္ဒိယနှင့် ဘင်္ဂလားဒေ့ရှ် နိုင်ငံတို့တွင် ကူးစက်ဖြစ်ပွားမှုနှုန်း မြင့်မားလျက်ရှိပါသည်။¹⁴

¹¹ ကမ္ဘာ့ပတ်ဝန်းကျင်ထိန်းသိမ်းရေးနှင့် သတိပြုစရာ ကူးစက်ရောဂါများ၊ ဒေါက်တာမြင့်သန်း (ညောင်လေးပင်) ၃-၆-၂၀၂၀ရက်နေ့ထုတ် မြန်မာ့အလင်း သတင်းစာမှ ကောက်နုတ်ထားပါသည်။
¹² ကမ္ဘာ့ပတ်ဝန်းကျင်ထိန်းသိမ်းရေးနှင့် သတိပြုစရာ ကူးစက်ရောဂါများ၊ ဒေါက်တာမြင့်သန်း(ညောင်လေးပင်) ၃-၆-၂၀၂၀ ရက်နေ့ထုတ် မြန်မာ့အလင်း သတင်းစာ၊ စာမျက်နှာ (၉) မှ ကောက်နုတ်ထားပါသည်။
¹³ COVID-19၊ SARS၊ MARS နှင့် တိရစ္ဆာန်ဆေးပညာရှင်ထောင့်၊ ရဲထွဋ်အောင်(မွေးမြူရေးဆိုင်ရာဆေးတက္ကသိုလ်)၊ ၂၅-၆-၂၀၂၀ ရက်နေ့ထုတ် မြန်မာ့အလင်း သတင်းစာ၊ စာမျက်နှာ (၆) မှ ကောက်နုတ်ထားပါသည်။
¹⁴ <https://www.worldometers.info/coronavirus/> မှ ကောက်နုတ်ထားပါသည်။ (ကြည့်ရှုသည့်ရက် ၁၄-၇-၂၀၂၀)

ဝက်တုပ်ကွေးရောဂါဖြစ်ပွားမှု

၁၁။ ကိုရိုနာဗိုင်းရပ်စ်ပိုးကို တိုက်ဖျက်နေစဉ်ကာလအတွင်း တရုတ်နိုင်ငံ ပြည်နယ် ၁၀ ခုတွင် ဝက်တုပ်ကွေးရောဂါပိုးသစ်(Swine Flu- H1N1) ကို ဇွန်လအတွင်း ဖြစ်ပွားခဲ့ပါသည်။¹⁵ သုတေသနပညာရှင်များက G4 EA H1N1 ဟု အမည်ပေးထားပါသည်။ ၎င်းပိုးသစ်သည် ၂၀၀၉ ခုနှစ်က ဖြစ်ပွားခဲ့သည့် ဝက်တုပ်ကွေးမျိုးစိတ်နှင့် ပုံစံတူသော်လည်း အပြောင်းအလဲသစ်များ တွေ့ရှိရပါသည်။ ၎င်းပိုးသည် လူများ၏ အသက်ရှူလမ်းကြောင်းရှိ ဆဲလ်များထဲတွင် ပြန့်ပွားနိုင်ပါသည်။¹⁶ ၎င်းရောဂါပိုးတွေ့ရှိမှုအပေါ် နိုင်ငံတကာမှ စိုးရိမ်ပူပန်မှုများရှိနေပါသည်။ ဝက်တုပ်ကွေးရောဂါပိုးသစ်သည် လူများတွင်ကူးစက်နိုင်သော်လည်း လူလူချင်းကူးစက်မှုရှိသည့် အထောက်အထားမတွေ့ရှိသေးပါ။¹⁷

ကမ္ဘာ့ကူးစက်ရောဂါဖြစ်ပွားခဲ့မှုများ

၁၂။ ကမ္ဘာတွင် တိရစ္ဆာန်ကြောင့်ဖြစ်ပွားခဲ့သော ကူးစက်ရောဂါများကို အောက်ပါအတိုင်း ပြုစုတင်ပြအပ်ပါသည်-

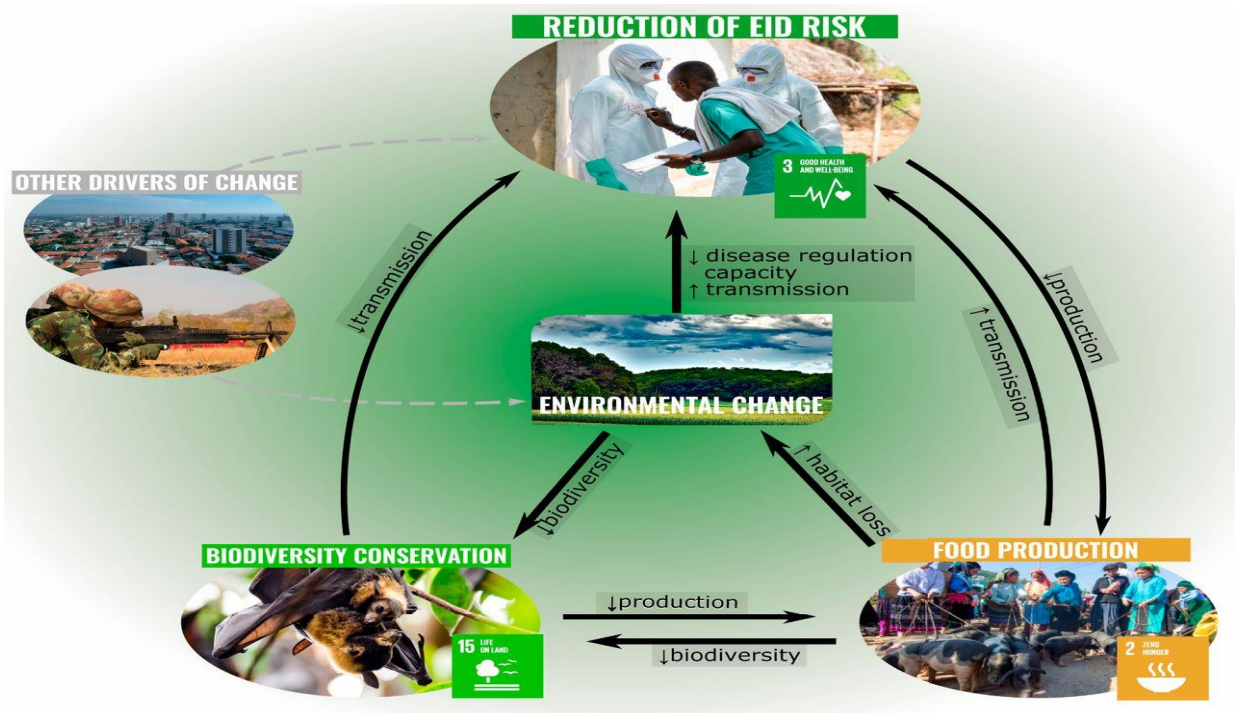
စဉ်	ရောဂါအမည်	ဖြစ်ပွားခဲ့သည့် ခုနှစ်	စတင်ဖြစ်ပွားသည့်နိုင်ငံ	သေဆုံးမှု	စတင်ကူးစက်မှု
(က)	စပိန်တုပ်ကွေး H1N1	၁၉၁၈-၁၉၁၉ ခုနှစ်ထိ	အမေရိကန် ပြည်ထောင်စု	သန်း ၅၀	ရေကြက်၊ ငှက်
(ခ)	အာရှတုပ်ကွေး H2N2	၁၉၅၇-၁၉၅၉ ခုနှစ်ထိ	တရုတ်နိုင်ငံ တောင်ပိုင်း၊ အရှေ့အာရှ	၁.၁ သန်း	ဘဲငန်း

¹⁵ ဝက်ကူးစက်ရောဂါများနှင့် စပ်လျဉ်း၍ မွေးမြူရေးနှင့် ကုသရေးဦးစီးဌာန၏ သတင်းထုတ်ပြန်ချက်၊ ၄-၇-၂၀၂၀ ရက်နေ့ထုတ် မြန်မာ့အလင်းသတင်းစာ၊ စာမျက်နှာ (၉) မှ ကောက်နုတ်ထားပါသည်။
¹⁶ ကမ္ဘာ့ကူးစက်ကပ်ရောဂါဖြစ်နိုင်တဲ့ တုပ်ကွေးပိုးသစ်တရုတ်မှာတွေ့၊ <https://www.bbc.com/burmese/world-53234149> (ကြည့်ရှုသည့်ရက် ၁၃-၇-၂၀၂၀)
¹⁷ တရုတ်တွင် တွေ့ရှိသည့်ဝက်တုပ်ကွေးရောဂါပိုးသစ် မြန်မာတွင် ကူးစက်ပျံ့နှံ့ခြင်း မရှိသေးကြောင်း ထုတ်ပြန်၊ <https://tinyurl.com/yasnygtl> (ကြည့်ရှုသည့်ရက် ၁၃-၇-၂၀၂၀)

စဉ်	ရောဂါအမည်	ဖြစ်ပွားခဲ့သည့် ခုနှစ်	စတင်ဖြစ်ပွား သည့်နိုင်ငံ	သေဆုံးမှု	စတင် ကူးစက်မှု
(ဂ)	မားဘတ်ဗိုင်းရပ်စ်	၁၉၆၇ ခုနှစ်	ယူဂန္ဓာ	၁၆၀ ဦး	မျောက်
(ဃ)	ဟောင်ကောင် တုပ်ကွေး H3N3	၁၉၆၈-၁၉၇၀ ခုနှစ်ထိ	ဟောင်ကောင်	၁ သန်း	ဝက်
(င)	ဆားစ်ရောဂါ	၂၀၀၂-၂၀၀၃ ခုနှစ်ထိ	တရုတ်နိုင်ငံ၊ ကွမ်တုံပြည်နယ်	၇၇၄ ဦး	လင်းနို့
(စ)	ကြက်ငှက် တုပ်ကွေး H5N1	၂၀၀၃-၂၀၀၄ ခုနှစ်ထိ	ဟောင်ကောင်	၄၀၀ ဦး	ကြက်၊ ငှက်
(ဆ)	ဝက်တုပ်ကွေး	၂၀၀၉-၂၀၁၀ ခုနှစ်ထိ	မက္ကဆီကို၊ အမေရိကန်	၁၈၅၀၀ ဦး	ဝက်
(ဇ)	မားစ်ရောဂါ	၂၀၁၂-၂၀၁၃ ခုနှစ်ထိ	ဆော်ဒီအာရေဗျ	၇၈၇ ဦး	လင်းနို့
(ဈ)	အီဘိုလာ	၂၀၁၃-၂၀၁၆ ခုနှစ်ထိ	အနောက် အာဖရိက	၁၁၃၀၀ ဦး	လင်းနို့
(ည)	HIV/ AIDS	၁၉၈၁-ယနေ့ အထိ	ကွန်ဂိုနိုင်ငံ	၃၂ သန်း	ချန်ပဇီ မျောက်
(ဋ)	ကိုဗစ်-၁၉	၂၀၁၉-ယနေ့ အထိ	တရုတ်နိုင်ငံ၊ ဝူဟန်မြို့	၅ သိန်းကျော်	လင်းနို့ ¹⁸

¹⁸ ၂၀၂၁ခုနှစ် ကူးစက်ရောဂါများအကြောင်း တစ်စုတစ်စည်း၊ ထွန်းသစ်စ၊ ၂-၆-၂၀၂၀ ရက်နေ့ထုတ်၊ မြန်မာ့အလင်းသတင်းစာ၊ စာမျက်နှာ (၁၄) မှ ကောက်နုတ် ထားပါသည်။

ဂေဟစနစ်၊ သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်နှင့် ကူးစက်ရောဂါများဆက်နွယ်ပုံ

Sources: Sustainable development must account for pandemic risk¹⁹

ရာသီဥတုပြောင်းလဲခြင်းနှင့် ကိုရိုနာဗိုင်းရပ်စ်

၁၃။ ရာစုနှစ်နှောင်းပိုင်းကတည်းက ရာသီဥတုပြောင်းလဲခြင်းသည် ကိုရိုနာဗိုင်းရပ်စ်ကူးစက် ပြန့်ပွားမှုကို သက်သေပြနိုင်သည့် အချက်အလက်မရှိသော်လည်း ကူးစက်ရောဂါ ဖြစ်ပွားနိုင်သည့် အခြေအနေများနှင့် ဆက်နွယ်နေပါသည်။ သစ်တောများ ပြုန်းတီးခြင်းနှင့်အတူ ရာသီဥတုဖြစ်စဉ် များ ဖောက်ပြန်ပြောင်းလဲလာခဲ့ပါသည်။ သစ်တောသစ်ပင်များကို ခုတ်ယူခြင်းကြောင့် ရာသီဥတု ပြောင်းလဲမှုများ ဖြစ်ပေါ်လာပါသည်။ တောတွင်းနေ တိရစ္ဆာန်များသည် အပူဒဏ်မှ လွတ်မြောက်ရန် ဝင်ရိုးစွန်းဒေသများသို့ ရွှေ့ပြောင်းသွားကြရပါသည်။ ရာသီဥတုပြောင်းလဲမှုပေါ် မူတည်၍ တိရစ္ဆာန်များသည် ပုံမှန်ထိတွေ့မှုမရှိသည့် အခြားတိရစ္ဆာန်များနှင့် ထိတွေ့မှုများရှိခြင်းသည် ကူးစက်ရောဂါများဖြစ်ပွားစေနိုင်ကြောင်း အထောက်အထားများရှိပါသည်။ ထို့နောက် လက်ခံကောင် အသစ်ဆီသို့ ပိုးမွှားများရောက်ရှိရန် အခွင့်အလမ်းများကိုလည်း ဖြစ်စေပါသည်။

၁၄။ ရာသီဥတုစိုစွတ်မှုသည် ကိုရိုနာဗိုင်းရပ်စ် ကူးစက်ရောဂါအပေါ်တွင် သက်ရောက်မှုမရှိ ကြောင်း ခိုင်လုံသော သက်သေအထောက်အထားမရှိသေးပါ။ ကိုရိုနာဗိုင်းရပ်စ်သည် မည်သည့်

¹⁹ Sustainable development must account for pandemic risk | <https://www.pnas.org/content/117/8/3888> မှကောက်နုတ်ထားပါသည်။
(ကြည့်ရှုသည့်ရက် ၁-၇-၂၀၂၀)

အပူပိုင်းဒေသ သို့မဟုတ် အအေးပိုင်းဒေသတွင်မဆို ကူးစက်ပျံ့နှံ့နိုင်ပါသည်။ ထို့ကြောင့် ရောဂါ ပျံ့နှံ့မှုကို နှေးကွေးစေရန် ကျွမ်းကျင်ပညာရှင်များ၏ အကြံပေးစကားကိုလိုက်နာရန်သာ လိုအပ်ပါ သည်။²⁰

၁၅။ ရာသီဥတုပြောင်းလဲမှုဖြစ်စဉ်များကြောင့် ကူးစက်ရောဂါအမျိုးမျိုးသက်ရောက်ပုံကို အောက်ပါအတိုင်း တွေ့မြင်နိုင်ပါသည်-

စဉ်	ရာသီဥတုပြောင်းလဲမှုဖြစ်စဉ်	ဖြစ်ပွားနိုင်သည့် ရောဂါ	အကျိုးသက်ရောက်မှုလမ်းကြောင်း
(က)	ဆည်မြောင်းများ၊ တူးမြောင်း များတည်ဆောက်ခြင်း၊ စိုက်ပျိုးမြေများ တိုးမြှင့်ခြင်း ကြောင့် သစ်တောများပြုန်း တီးခြင်း၊	ငှက်ဖျားရောဂါ	ခြင်များအတွက် ခိုလှုံရာနေရာများ လာခြင်း၊ စိုထိုင်းသောနေရာဖြစ်သောကြောင့် ပိုးမွှားများခိုအောင်းနိုင်ခြင်း၊
(ခ)	မြို့ပြများတွင်လူဦးရေ တိုးပွားလာခြင်း	ဝမ်းရောဂါ သွေးလွန်တုပ်ကွေး ရောဂါ။	သန့်ရှင်းရေး၊ ရေညစ်ညမ်းမှု တိုးပွား လာခြင်း၊ ရေကိုသိုလှောင်နိုင်သောအမှိုက်များ များပြားလာခြင်း။ ²¹

၁၆။ လေထုညစ်ညမ်းသည့် ပတ်ဝန်းကျင်တွင် နေထိုင်သူများသည် COVID-19 ရောဂါ ခံစားရပါက ပိုမိုသေဆုံးနိုင်ခြေများသည်ကို တွေ့ရှိရပါသည်။ ဆေးလိပ်သောက်သုံးသူများသည် သန့်ရှင်းသော လေကို ရှူရှိုက်သူများထက် ရောဂါဒဏ်ကို ပိုမိုဆိုးရွားစွာခံစားရကြောင်း သုတေသန ပညာရှင်များ၏ လေ့လာတွေ့ရှိချက်အရသိရှိရပါသည်။ အမေရိကန်နိုင်ငံတွင် COVID-19 ကြောင့် သေဆုံးမှုနှုန်းကို လေ့လာရာတွင် လေထုညစ်ညမ်းမှုများသည့်မြို့များ၌ ရေရှည်နေထိုင်သူ များတွင် သေဆုံးမှုနှုန်းအနည်းငယ် မြင့်မားကြောင်းတွေ့ရှိရပါသည်။ တရုတ်နိုင်ငံ၏ တွေ့ရှိချက်အရ

²⁰ Coronavirus, Climate Change, and the Environment <https://www.hsph.harvard.edu/c-change/subtopics/coronavirus-and-climate-change/> မှကောက်နုတ်ထားပါသည်။ (ကြည့်ရှုသည့်ရက် ၂၁-၅-၂၀၂၀)
²¹ Climate Change and Infectious Diseases | <https://www.who.int/globalchange/environment/en/chapter6.pdf> မှကောက်နုတ်ထားပါသည်။ (ကြည့်ရှုသည့်ရက် ၁-၇-၂၀၂၀)

လေထုညစ်ညမ်းမှုသည် တုပ်ကွေးရောဂါကူးစက်မှုကို လျန်မြန်စွာ ကူးစက်ကြောင်း တွေ့ရှိရပါသည်။ နယူးယောက်မြို့တွင် နေထိုင်သူများ အရေးပေါ်ဆေးရုံတင် ကုသမှုခံယူရခြင်းသည် လေထုညစ်ညမ်းမှုနှင့် နမိုးနီးယားတို့ကြောင့် ဖြစ်ကြောင်းတွေ့ရှိရပါသည်။²²

သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်ထိန်းသိမ်းရန်ဆောင်ရွက်နေမှုများ

၁၇။ ကုလသမဂ္ဂ စဉ်ဆက်မပြတ် ဖွံ့ဖြိုးတိုးတက်မှုပန်းတိုင် ၁၅ တွင် “သစ်တောများ၊ ဇီဝမျိုးစုံမျိုးကွဲများနှင့် စပ်လျဉ်း၍ ကုန်းမြေဂေဟစနစ်များအား ကာကွယ်ရန်၊ ပြန်လည်မွမ်းမံ ထိန်းသိမ်းရန်နှင့် သစ်တောများအား ရေရှည်တည်တံ့စေမည့် နည်းလမ်းများဖြင့် စီမံအုပ်ချုပ်၍ အသုံးပြုရန်၊ သဲကန္တာရ ဖြစ်ထွန်းမှုတိုက်ဖျက်ရန်၊ မြေဆီလွှာ ပြုန်းတီးမှုရပ်ဆိုင်း၍ မြေအရည်အသွေး ပြန်လည်ကောင်းမွန်စေရန်၊ ဇီဝမျိုးစုံမျိုးကွဲများ ဆုံးရှုံးမှုရပ်တန့်ရန်” ဟူသော သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်ဆိုင်ရာ ပန်းတိုင်တစ်ရပ်ပါရှိပါသည်။²³ ၎င်းရည်မှန်းချက်ကို ဖော်ဆောင်ရန် ကမ္ဘာ့နိုင်ငံအစိုးရများ၊ အဖွဲ့အစည်းများအားလုံးနှင့် သက်ဆိုင်သူများသည် ဖန်လုံအိမ်ဓါတ်ငွေ့ထုတ်လုပ်မှုကို လျှော့ချခြင်း၊ လက်ရှိဂေဟစနစ်ကို ထိန်းသိမ်းကာကွယ်ခြင်း၊ ဒေသခံပြည်သူများမှ ဂေဟစနစ် ပြန်လည်ထူထောင်ရေးလုပ်ငန်းများတွင် ပူးပေါင်းဆောင်ရွက်စေခြင်း၊ ပတ်ဝန်းကျင်ဆိုင်ရာ တာဝန်ယူမှု ပိုမိုရှိလာစေရန် အထူးလိုအပ်လျက်ရှိပါသည်။

၁၈။ ကုလသမဂ္ဂအထွေထွေညီလာခံမှ ၂၀၁၉ ခုနှစ်၊ မတ်လ (၁) ရက်နေ့တွင် ကုလသမဂ္ဂဂေဟစနစ် ပြန်လည်ထူထောင်ရေးဆယ်စုနှစ် The UN Decade on Ecosystem Restoration (၂၀၂၁-၂၀၃၀) ကို လုပ်ဆောင်ရန်သတ်မှတ်ခဲ့ပါသည်။ ရည်ရွယ်ချက်မှာ ပျက်စီးသွားသော ဂေဟစနစ်များကို ပြန်လည်ထူထောင်ရန်၊ စားနပ်ရိက္ခာဖူလုံရေး၊ ရေပေးဝေရေး၊ ဇီဝမျိုးကွဲများကို ထိန်းသိမ်းရန် ဖြစ်ပါသည်။ လက်ရှိတွင် နိုင်ငံပေါင်း ၅၇ နိုင်ငံမှ ဒေသဆိုင်ရာ အဖွဲ့အစည်းများနှင့် ပုဂ္ဂလိကအဖွဲ့အစည်းများသည် မြေဟက်တာပေါင်း ၁၇၀ ကျော်ကို ပြန်လည် ထူထောင်ရန် ကြိုးပမ်းနေကြပါသည်။

²² Coronavirus, Climate Change, and the Environment <https://www.hsph.harvard.edu/c-change/subtopics/coronavirus-and-climate-change/> မှကောက်နုတ်ထားပါသည်။ (ကြည့်ရှုသည့်ရက် ၁၉-၅-၂၀၂၀)
²³ ကမ္ဘာမြေရေရှည်တည်တံ့စေဖို့ ဇီဝမျိုးစုံမျိုးကွဲထိန်းသိမ်းစို့၊ သစ်တောမောင်၊ ၅-၆-၂၀၂၀ ရက်နေ့ထုတ် မြန်မာ့အလင်းသတင်းစာ၊ စာမျက်နှာ (၆) မှ ကောက်နုတ်ထားပါသည်။

၁၉။ ရာသီဥတု ပြောင်းလဲခြင်းဆိုင်ရာ ကုလသမဂ္ဂမူဘောင်သဘောတူညီချက် United Nations Framework Convention on Climate Change (UNFCCC) သည် နိုင်ငံတကာ သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်ဆိုင်ရာ သဘောတူညီချက်တစ်ခုဖြစ်ပါသည်။ ရည်ရွယ်ချက်မှာ လေထုအတွင်း ဖန်လုံအိမ်ခြေပမာဏကို တည်ငြိမ်စေရန်နှင့် ရာသီဥတုစနစ်ကို ထိန်းသိမ်းရန်ဖြစ်ပါသည်။ ၎င်းသဘောတူညီချက်အား ၂၀၁၅ ခုနှစ်တွင် အတည်ပြုပြီး ၂၀၁၆ ခုနှစ်တွင် စတင်လုပ်ဆောင်ခဲ့ပါသည်။²⁴

ဇီဝမျိုးစုံမျိုးကွဲများထိန်းသိမ်းကာကွယ်ခြင်းနှင့်စပ်လျဉ်း၍ မြန်မာနိုင်ငံပါဝင်သောကွန်ဗင်းရှင်းများ

၂၀။ မြန်မာနိုင်ငံအနေဖြင့် ဇီဝမျိုးစုံမျိုးကွဲများထိန်းသိမ်းကာကွယ်ခြင်းနှင့် စပ်လျဉ်း၍ ပါဝင်မှုအခြေအနေများနှင့် ကွန်ဗင်းရှင်းများကို အောက်ပါအတိုင်းလေ့လာတွေ့ရှိရပါသည်-

စဉ်	ကွန်ဗင်းရှင်းအမည်	စတင်သည့်ခုနှစ်	အဖွဲ့ဝင်နိုင်ငံအရေအတွက်	ရည်ရွယ်ချက်
(က)	ဇီဝမျိုးစုံမျိုးကွဲဆိုင်ရာ ကွန်ဗင်းရှင်း (Convention on Biological Diversity - CBD)	၁၉၉၃ ခုနှစ်	၁၉၃ နိုင်ငံ	- ဇီဝမျိုးစုံမျိုးကွဲများ ကာကွယ်ထိန်းသိမ်းရန်၊ စဉ်ဆက်မပြတ်အသုံးပြုနိုင်ရန်နှင့် မျိုးရိုးဗီဇအရင်းအမြစ်များကို ညီတူညီမျှ အသုံးပြုနိုင်ရန်။

²⁴ United Nations Framework Convention on Climate Change (UNFCCC)၊ <https://www.iucn.org/theme/global-policy/our-work/united-nations-framework-convention-climate-change-unfccc> မှ ကောက်နုတ်ထားပါသည်။

စဉ်	ကွန်ဗင်းရှင်းအမည်	စတင် သည့်ခုနှစ်	အဖွဲ့ဝင် နိုင်ငံအရေ အတွက်	ရည်ရွယ်ချက်
(ခ)	လူနှင့်ဇီဝအဝန်းအစီအစဉ် (Man and the Biosphere – MAB Programme)	၁၉၇၁ ခုနှစ်	၁၂၄ နိုင်ငံ	- သဘာဝနှင့် လူမှုရေး သိပ္ပံနည်းပညာနယ်ပယ် အတွင်းဇီဝမျိုးစုံမျိုးကွဲ များထိန်းသိမ်း ကာကွယ် ရေးနှင့်စဉ်ဆက်မပြတ် အသုံးပြုနိုင်ရေး၊ လူမှု ပတ်ဝန်းကျင်ဆက်သွယ်မှု တိုးတက်လာစေရေး အတွက်အခြေခံများဖွံ့ဖြိုး လာစေရန်
(ဂ)	မျိုးသုဉ်းရန် အန္တရာယ်ရှိသော တောရိုင်းတိရစ္ဆာန်နှင့် သစ်ပင် ပန်းမန်များနိုင်ငံတကာ ကုန်သွယ်မှုဆိုင်ရာ ကွန်ဗင်းရှင်း	၁၉၇၅ ခုနှစ်	၁၇၅ နိုင်ငံ	- တောရိုင်းတိရစ္ဆာန်နှင့် ယင်းတို့မှထွက်ရှိသည့် ပစ္စည်းများ ရောင်းဝယ် ဖောက်ကားမှုအား ရေရှည် စီမံအုပ်ချုပ်နိုင် ရန်၊
(ဃ)	အာဆီယံဒေသ တောရိုင်း တိရစ္ဆာန်တရားမဝင်ကူးသန်း ရောင်းဝယ်မှု တားဆီးရေး ကွန်ယက် (ASEAN Wildlife Enforcement Network – ASEAN-WEN)	၂၀၀၅ ခုနှစ်	အာဆီယံ နိုင်ငံများ	- ကြောင်မျိုးနွယ် ဖြစ်သော ကျား၊ ကျားသစ်တို့ကို တရားမဝင် သတ်ဖြတ် ရောင်းဝယ်ဖောက်ကား ခြင်းအား နိုင်ငံတကာ ရဲတပ်ဖွဲ့ (INTERPOL) နှင့် ပူးပေါင်းနှိမ်နင်းရန်၊

စဉ်	ကွန်ဗင်းရှင်းအမည်	စတင် သည့်ခုနှစ်	အဖွဲ့ဝင် နိုင်ငံအရေ အတွက်	ရည်ရွယ်ချက်
(င)	အာဆီယံဇီဝမျိုးစုံမျိုးကွဲဗဟို ဌာန (ASEAN Centre for Biodiversity- ACB)	၂၀၀၅ ခုနှစ်	အာဆီယံ နိုင်ငံများ	ဇီဝမျိုးစုံမျိုးကွဲများဆိုင်ရာ သတင်းအချက်အလက် များကို စီမံခန့်ခွဲရန်၊ ²⁵

မြန်မာနိုင်ငံ၌ပြဋ္ဌာန်းထားသောဇီဝမျိုးစုံမျိုးကွဲများ ထိန်းသိမ်းရေးဆိုင်ရာဥပဒေများ

၂၁။ ဇီဝမျိုးစုံမျိုးကွဲများထိန်းသိမ်းခြင်းဆိုင်ရာဥပဒေ (၄) ခုကို အောက်ပါအတိုင်း ပြုစုတင်ပြ
အပ်ပါသည်-

စဉ်	ဥပဒေအမည်	ထုတ်ပြန်သည့် ခုနှစ်	ရည်ရွယ်ချက်
(က)	တောရိုင်းတိရစ္ဆာန်နှင့်သဘာဝ အပင်များ ကာကွယ်ရေးနှင့် သဘာဝနယ်မြေများ ထိန်းသိမ်းရေးဥပဒေ	၁၉၉၄ ခုနှစ်	မျိုးသုဉ်းမည့် အန္တရာယ်ရှိသည့် တောရိုင်းတိရစ္ဆာန်များ၊ သဘာဝ အပင်များနှင့်ယင်းတို့၏နေရာ ဒေသများကိုကာကွယ်ထိန်းသိမ်း ရန်၊ ²⁶
(ခ)	ပတ်ဝန်းကျင်ထိန်းသိမ်းရေး ဥပဒေ	၂၀၁၂ ခုနှစ်	ဆုတ်ယုတ်ပျောက်ကွယ်စဖြစ် နေသော ဂေဟစနစ်များကို ဖြစ် နိုင်သမျှ ပြန်လည်ဖော်ထုတ်ရန်။

²⁵<https://www.forestdepartment.gov.mm/eng/protection/ဇီဝမျိုးစုံမျိုးကွဲ-ထိန်းသိမ်း-ကာကွယ်ခြင်းနှင့်-ဆက်စပ်-နေသော-အပြည်ပြည်-ဆိုင်ရာမှ-ကောက်နုတ်ထားပါသည်။>

²⁶ ဇီဝမျိုးစုံမျိုးကွဲဆိုင်ရာ မူဝါဒနှင့်ဥပဒေများ၊ သစ်တောဦးစီးဌာန၊ <https://tinyurl.com/y7uv5zbq> မှကောက်နုတ်ထားပါသည်။

စဉ်	ဥပဒေအမည်	ထုတ်ပြန်သည့် ခုနှစ်	ရည်ရွယ်ချက်
(ဂ)	ဇီဝမျိုးစုံနှင့်သဘာဝထိန်းသိမ်းရေးနယ်မြေများကာကွယ်စောင့်ရှောက်ခြင်းဆိုင်ရာ ဥပဒေ	၂၀၁၈ ခုနှစ်	- တောရိုင်းတိရစ္ဆာန်နှင့် သဘာဝအပင်များ၊ ဂေဟစနစ်များနှင့် ရာသီအလိုက်ပြောင်းရွှေ့ကျက်စားလေ့ရှိသောတိရစ္ဆာန်များကာကွယ်ထိန်းသိမ်းရေးနှင့် စပ်လျဉ်း၍ နိုင်ငံတော်က လက်ခံသဘောတူထားသည့်အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာ သဘောတူညီချက်များနှင့်အညီ ဆောင်ရွက်ရန်။
(ဃ)	သစ်တောဥပဒေ	၂၀၁၈ ခုနှစ်	- သစ်တောထိန်းသိမ်းကာကွယ်ရေး၊ သယံဇာတနှင့်သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်ထိန်းသိမ်းကာကွယ်ရေး၊ ကမ္ဘာ့ရာသီဥတုပြောင်းလဲမှုနှင့်သဘာဝဘေးအန္တရာယ်လျော့ပါးရေးတို့နှင့် စပ်လျဉ်းသည့်အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာ သဘောတူညီချက်များနှင့်အညီ ဆောင်ရွက်ရန်။ ²⁷

၂၂။ မြန်မာနိုင်ငံအနေဖြင့် ဇီဝမျိုးစုံမျိုးကွဲများထိန်းသိမ်းရေးအတွက် သဘာဝနယ်မြေများကို နိုင်ငံဧရိယာ၏ ၁၀ ရာခိုင်နှုန်းအထိ တိုးချဲ့ဖွဲ့စည်းရန် ဆောင်ရွက်လျက်ရှိရာ ယနေ့အချိန်တွင် သစ်တောနယ်မြေ ၄၆ ခု၊ ဧရိယာ ၆.၀၈ ရာခိုင်နှုန်းဖွဲ့စည်းနိုင်ခဲ့ပါသည်။²⁸

²⁷ သစ်တောဦးစီးဌာန၊ <https://www.forestdepartment.gov.mm/eng/protection/ဇီဝမျိုးစုံမျိုးကွဲ-ထိန်းသိမ်း-ကာကွယ်ခြင်းနှင့်-ဆက်စပ်-နေသော-အပြည်ပြည်-ဆိုင်ရာမှ-ကောက်နုတ်ထားပါသည်။>

²⁸ The United Nations General Assembly declare 2021 – 2030 the UN Decade on Ecosystem Restoration၊ <https://www.unwater.org/the-united-nations-general-assembly-declare-2021-2030-the-un-decade-on-ecosystem-restoration/> မှကောက်နုတ်ထားပါသည်။

နိဂုံး

၂၃။ ယခုကာလတွင် လူသားကျန်းမာရေး၊ သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်နှင့် တိရစ္ဆာန်ကျန်းမာရေးတို့သည် ဆက်စပ်လျက်ရှိသဖြင့် ကျန်းမာရေးရှုထောင့်အနေဖြင့် အရှိန်အဟုန်ဖြင့် World Health Approach ကိုတိုးမြှင့်ဆောင်ရွက်ရမည်ဖြစ်ပါသည်။ ထို့ကြောင့် တိရစ္ဆာန်မှ လူသို့ ကူးစက်တတ်သောရောဂါများ ကာကွယ်ရန် ထိရောက်သောနည်းလမ်းများဖြင့် သဘာဝတရားကို ပျက်စီးစေသည့် အကြောင်းအရာများကို တရားဥပဒေနှင့်အညီ ထိန်းချုပ်သွားရန်နှင့် သင့်လျော်သော လူမှုဘဝ၊ စားသောက်နေထိုင်မှုပုံစံဖြင့် စားသောက်နေထိုင်ကြရန် အစိုးရများမှ ထိန်းချုပ်ဆောင်ရွက်ရမည်ဖြစ်ပါသည်။

နောင်အနာဂတ်တွင်ဖြစ်ပေါ်လာနိုင်သော ကမ္ဘာ့ကပ်ရောဂါများအတွက် ကြိုတင်ပြင်ဆင်ထိန်းချုပ်မှုနည်းလမ်းများကိုလည်း အစဉ်သတိပြု လေ့လာနေရမည်ဖြစ်ပါသည်။ တစ်ဦးတစ်ယောက်ချင်း၊ အဖွဲ့အစည်းတစ်ခုချင်း၊ နိုင်ငံတစ်နိုင်ငံချင်း သာမက တစ်ကမ္ဘာလုံးမှ ဝိုင်းဝန်းပူးပေါင်းဆောင်ရွက်ကြရမည်မှာ အဓိကတာဝန်ဖြစ်ပါသည်။ ယနေ့ ၂၁ ရာစုခေတ်တွင် environmental issue များကြောင့် ရာသီဥတုပြောင်းလဲခြင်း (Climate change)၊ ဇီဝမျိုးစုံမျိုးကွဲများ (Biodiversity)၊ ဇီဝသတင်းအချက်အလက် (Bioinformatics)၊ သက်ရှိဇီဝပစ္စည်းများ၏ ဗီအေချက်အလက် (Genomics)၊ ဂေဟဗေဒပညာ (Ecology)၊ လူမှုရေးသိပ္ပံပညာ (Social Science) နှင့် လူထုဆက်ဆံရေးပညာရပ် (Communication) များကို ကျောင်းများ၊ တက္ကသိုလ်များတွင် ဘာသာရပ်တစ်ခုအနေဖြင့် ထည့်သွင်းသင်ကြားပေးရန် လိုအပ်နေပါသည်။ ထို့ကြောင့် “ကမ္ဘာမြေ ရေရှည်တည်တံ့စေဖို့ ဇီဝမျိုးကွဲများနှင့် သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်ကို အချိန်မီ ထိန်းသိမ်းစို့” ဟူသည့် ၂၀၂၀ ပြည့်နှစ် ဆောင်ပုဒ်နှင့်အညီ သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်ကို ထိန်းသိမ်းစောင့်ရှောက်သွားရန် ရည်ရွယ်၍ ရေးသားလိုက်ရပါသည်။

သုတေသနဌာန

ပြည်သူ့လွှတ်တော်ရုံး

ဤစာတမ်းတိုအား ဒေါ်ဇင်ဝေဖြိုး (ဒုတိယဦးစီးမှူး) မှ တာဝန်ယူရေးသား၍ သုတေသနဌာနမှ အရာထမ်းအဆင့်ဆင့်က ဝိုင်းဝန်းကြီးကြပ်တည်းဖြတ်၍ ထုတ်ဝေခြင်းဖြစ်ပါသည်။

သတိပြုရန်

ဤသတင်းအချက်အလက်သည် လွှတ်တော်ကိုယ်စားလှယ်များအား ၎င်းတို့၏ လွှတ်တော်ဆိုင်ရာ တာဝန်များကို ဆောင်ရွက်ရာတွင် အထောက်အကူပြုရန်အတွက် ဖြစ်ပါသည်။ ပုဂ္ဂိုလ်ရေးဆိုင်ရာကိစ္စ တစ်စုံတစ်ခုအတွက် အသုံးပြုရန်မဟုတ်ပါ။ အချိန်နှင့် တပြေးညီ နောက်ဆုံးရသတင်းဖြစ်မည်ဟု သတ်မှတ်ထားသင့်ပါ။ ဤအချက်အလက်များအား တရားဝင် သို့မဟုတ် ပညာရှင်ဆိုင်ရာ အကြံပေးချက်အဖြစ် မသတ်မှတ်သင့်ပါ။ အထူးအကြံပေးချက် သို့မဟုတ် သတင်းအချက်အလက်များ လိုအပ်ပါက အရည်အသွေး ပြည့်မီသော သင့်လျော်သည့် ကျွမ်းကျင်ပညာရှင်နှင့် ဆွေးနွေး တိုင်ပင်သင့်ပါသည်။ လွှတ်တော်သုတေသနဝန်ဆောင်မှုသည် စာတမ်းတိုများတွင် ပါဝင်သော အကြောင်းအရာများနှင့် စပ်လျဉ်း၍ လွှတ်တော် ကိုယ်စားလှယ်များ၊ လွှတ်တော်ဝန်ထမ်းများနှင့် ဆွေးနွေးမှုများ ပြုလုပ်ပေးနိုင်ပါသည်။ အများပြည်သူနှင့် ဆွေးနွေးမှုများ ပြုလုပ်ခြင်း မရှိပါ။

သုတေသနလုပ်ငန်းဆိုင်ရာ စုံစမ်းမေးမြန်းမှုများပြုလုပ်ရန်
(သို့မဟုတ်) သုတေသနဌာနအား လာရောက်လေ့လာရန်
အောက်ပါလိပ်စာအတိုင်း ဆက်သွယ်နိုင်ပါသည်။

သုတေသနဌာန

ပြည်သူ့လွှတ်တော် C ဆောင် - ဒုတိယထပ်
တယ်လီဖုန်း - ၀၆၇ - ၅၉၁၂၈၄၊ ၀၆၇ - ၅၉၁၂၈၅

Research Dept; Email - pyithuhluttawresearch@gmail.com